Úvodné slovo

Je história naozaj matkou múdrosti?

Národ bez histórie je ako dieťa bez matky – sirota. A sirotský chlieb je tvrdý. Kto robí históriu? Králi, šľachta, osobnosť, vojvodca, maršál, či ľud, masa? O tom všetkom, ako aj o hladomoroch, o výbojoch, ktoré sa rovnajú obrovským krádežiam i o nadutom nacionalizme, ktorý je zneužívaný na územné výboje opäť len za účelom krádeže, sa píše v obsiahlych knihách, románoch a v poslednom storočí aj vo filmoch a na divadelných javiskách. Všetko to by nestálo za reč, keby sa s dobytými územiami nekradol aj národ a národu jazyk, kultúra, ba dokonca i meno. História pozná obrovské krvipreliatia i miešanie krvi, lúpeže cirkvi, ktoré majú podobu a pre lupiča želaný výsledok – odnárodňovanie. V našej európskej histórii nám to večne pripomína poznanie, že poturčenec horší ako Turek a u nás ešte maďarón horší ako Maďar. Koľkože nás to Slovákov ukradli Maďari, ale najmä maďaróni za tisíc rokov? Alebo za posledných dvesto rokov? Vraj v polovici maďarského národa prúdi slovanská krv. Upresňujem a zdôrazňujem: nielen slovenská, ale slovanská. Maďarské národné a jazykové, áno i rasové „jazero“ sa pred dvesto rokmi podobalo dnešnému Aralskému jazeru, ktoré stredoázijské národy volali aj Aralským morom a dnes sa podobá veľkej blatistej mláke, lebo vyschýna. Mohlo by sa volať aj ázijským Balatonom. Kto, aká krv zachránila maďarské národné jazero pred vyschnutím? Slovenská a slovanská. Dnes sme svedkami, že to jazero sa vylieva z brehov, zaplavuje južné Slovensko i severné Srbsko a Vojvodinu, prelieva sa do Sedmohradska. To jazero túži byť morom a tak sa aj samo nazýva. Robí všetko možné, aby ho aj svet tak volal a chápal.

Ale vráťme sa k histórii. Trocha začíname chápať, kto a prečo ju robí, ale nám ide aj o to, kto ju píše. Maďar, Nemec, Poliak, Rus, Francúz, Grék, ba dnes aj výbojný Albánec predsa nebude písať históriu Kosova proti sebe, čo sa často rovná pravde. Ale Slovák? Och! Ten si vie na seba nakydať, ten vie všeličo vynechať, všeličo nevidieť, na všeličo zabudnúť, len aby ho nebodaj neopuncovali ako nacionalistu. Toho slova sa slovenský historik, spisovateľ, publicista i politik bojí naozaj ako čert kríža. A má sa prečo báť.

Koľkýchže to za národ povešali, postrieľali a koľkýchže to ešte môžu...

Nacionálne, medzinárodné krádeže majú tie najrafinovanejšie spôsoby a podoby. Svet zrazu zistí, že aha! Zasa jeden národ vymrel, ako najnovšie Lužickí Srbi, naši slovanskí bratia. Ukradli ho! A kradnutý sa díva na zlodeja, ktorý mu, ako tomu vtáčkovi, čo ho chytali, pekne spieva dokiaľ ho nechmatne a nezožerie.

A vari Slovákom po celé stáročia takto pekne nespievali a nespievajú? Raz je to halgató, potom polka či krakoviak, alebo nejaký marš, častuška, alebo kazačok. To sa aspoň dalo počúvať, ale to čo nám dnes hrajú a spievajú, z toho bolia uši, slzia oči. Neblýska sa, ani hromy divo nebijú, ale tresky-vresky sa im chcú podobať. Majú sa zmocniť slovenskej duše. A zglobalizovať ju, alebo aspoň v EÚ „poeurópštiť“.

Ladislav Ťažký

Ekonomický komentár

Absentovanie účinnej expanzívnej národohospodárskej politiky SR

Bacová

S približovaním sa dátumu nášho vstupu do EÚ stále viac sa zamýšľame nad tým, aké ekonomické výsledky dosahujeme v porovnaní so štátmi EÚ, do akej miery vstúpime do tohto spoločenstva ako rovný s rovným, alebo ako chudobní príbuzní a čo z toho pre nás vyplynie. Uvedomujeme si pritom, že ekonomika sa dotýka všetkých občanov, a preto výsledky v nej sú i budú najpresvedčivejšie. A, bohužiaľ, tie dnešné nie sú najsľubnejšie. Súhrnne by sa dali charakterizovať tým, že dosahujeme polovičnú úroveň produktivity práce ako štáty EÚ, pritom HDP v stálych cenách sa zvyšuje iba pomaly, niekoľkonásobne pomalšie ako v štátoch EÚ. To neostáva bez vplyvu na reálne mzdy, ktoré sú v súčasnosti v SR nižšie ako vo východiskovom období (t. j. v roku 1990), o viac ako o 10 %, čo podčiarkuje ešte i nepriaznivý vývoj mzdových relácií so zahraničím vôbec. Keď vychádzame z toho, že súčasná priemerná nominálna mzda činí u nás cca 13.600.- Sk (čo je v prepočte 330 EUR), ale v štátoch EÚ je to cca 3.000.- EUR, ide v SR o viac ako 9-násobne nižšie priemerné nominálne mzdy. Pritom nedostatočná mzdová úroveň, spolu s uplatňovaním reštriktívnej politiky vládou SR, blokuje akceleračno-multiplikačné efekty rastu a rozvoja ekonomiky, čo naše vyrovnávanie sa s EÚ len naďalej sťažuje. To spolu s ďalšími nedostatkami v národohospodárskej politike nachádza odraz vo vysokej nezamestnanosti, ktorá i napriek „kozmetickým úpravám“ jej štatistického vykazovania dosahuje v súčasnosti cca 18 %, čo činí sústavne okolo 450.000 osôb. Je pritom všeobecne známe, že žiadna ekonomika nefunguje, keď nedosahuje stále nové rekordy vo výrobe, v jej raste, v dôchodkoch a v zamestnanosti. A ekonomika SR takýto trend nedosahuje. Nerovnovážny stav ekonomiky je potom prirodzeným dôsledkom vývoja, prirodzeným dôsledkom zlej, nevyhovujúcej národohospodárskej politiky vlády SR, v ktorej navyše absolútne absentuje strategický rozmer predvstupového úsilia do EÚ, ale najmä do EMÚ. Mal by sledovať určitú „konkurenčnú vyzretosť“ ekonomiky.

Konkurenčná vyzretosť ekonomiky pre vstup do EMÚ sa totiž posudzuje podľa jej výkonnosti (mala by dosahovať 65 až 70 % priemeru štátov EÚ), ďalej podľa cenovej a mzdovej úrovne, ako aj podľa plnenia maastrichtských kritérií vôbec. Podľa týchto kritérií inflácia nesmie byť

vyššia ako priemerná miera troch krajín EÚ s najnižšou infláciou + 1,5 % bodu, fiškálny deficit nesmie byť vyšší ako 3 %, hrubý dlh vlády nesmie prekročiť 60 %-ný podiel na HDP, úroková miera nesmie byť vyššia než priemerná úroková miera 3 krajín EÚ s najnižšou mierou inflácie + 2 % body a menový kurz by sa mal pohybovať v rámci fluktuačného pásma +/- 15 %, no blízko centrálnej parity voči EUR.

Z uvedeného hľadiska SR dosahuje približne 53 % priemernej výkonnosti štátov EÚ, pričom cenová hladina sa pohybuje niečo pod 45 % ich priemeru. To budí oprávnené obavy, že už po vstupe do EÚ rast cien výrazne predstihne rast miezd s dopadom na infláciu, ktorá pri nízkych úrokových sadzbách povedie k znehodnoteniu úspor obyvateľstva.

Pozitívnemu riešeniu uvedených otázok by mala v predstihu predchádzať účinná národohospodárska politika. Stredobodom jej úsilia by sa mal stať HDP a optimalizácia jeho tvorby a užitia. Inými slovami: rast ekonomického koláča, podľa ktorého sa posudzujú úspechy v ekonomike, ako aj a úprimnosť snažení vládnych manažmentov. Je totiž veľa ciest, ako dať ľuďom chudobu: vojny, inflácia, bankroty, ale aj genocídne mzdy pri nepripravenosti vstupu ekonomiky do EÚ a pod., ale len jedna cesta, ako im dať bohatstvo: **cesta rastu produktivity práce a HDP, spojená s efektívnosťou. Tomu zodpovedá nie reštriktívna, ale expanzívna národohospodárska politika,** dopracovaná o tvrdé rozpočtové obmedzenia, ale platiace pre všetky ekonomicko-spoločenské subjekty trhového i verejného sektora **vrátane vlády.**

Prof. Ing. Viera Bacová, CSc., členka Rady NEZES

Rezervované pre makroekonomiku

Imperatív pre ekonomiku: Strategicky myslieť a konať

Sedlák

V porovnaní s počiatkami ekonomickej transformácie, t.j. s rokom 1990, sa dodnes oveľa viac „pootvorili nožnice“ vo výkonnosti ekonomiky SR oproti vyspelým štátom a voči priemeru Európskej únie, takže naše zaostávanie za nimi značne vzrástlo. Podľa prepočtov a čiastočne i odhadov bola reálna hodnota HDP na obyvateľa SR v roku 1990 oproti priemernej hodnote EÚ minimálne 57%. Po obnove rastu hospodárstva r. 1994 sa podiel tohto ukazovateľa vo vzťahu k priemeru EÚ vyvíjal takto: r. 1995 41%, r. 1997 46%, r. 1998 48% a r. 1999 49%, na čo klesol do r. 2001 na 48%. Podľa Eurostatu dosiahla SR r. 2002 47,8% HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily z priemeru krajín EÚ. Máme teda čo robiť, aby sme sa dostali na takú úroveň. O to viacej je táto úloha náročnejšia, že prešľapujeme v hospodárstve na jednom mieste.

Príčiny neutešenej ekonomickej a sociálnej situácie sú viaceré. Jej korene väzia už v spôsobe realizácie transformácie hospodárstva, ktorá bola chaotická a v tom, že jeho štrukturálny vývoj sa dial nekoncepčne, bez vopred pripraveného výhľadu.

Posledné vlády nevypracúvali dlhodobú víziu vývoja spoločnosti a ekonomiky a ani hospodársku stratégiu, ktoré by ukázali cestu ako prekonávať priepasť v našej ekonomickej výkonnosti oproti vyspelému svetu.

Z programu a činnosti terajšej vlády jednoznačne vidieť, že problémy ekonomického a sociálneho napredovania SR ju vôbec netrápia. „Hrajú“ sa na svojom koaličnom piesočku, produkujú podľa vzoru dlhočizných televíznych seriálov kauzy a kauzičky, ktorými kŕmia národ /namiesto chlebom – obrazne povedané/, až tieto postupne spľasnú ako mydlové bubliny. Pritom sa nič prospešného nedeje, ale práve naopak, ibaže sem-tam zmení kreslo svojho majiteľa.

O čo ide členom tejto „party“, je celkom jasné. Ich záujem sa sústreďuje na to, aby si čo najdlhšie, podľa možnosti do konca normálneho funkčného obdobia, udržali svoje „fleky“. Tomuto cieľu zodpovedá i horizont ich uvažovania, ako to napokon potvrdzuje dokument pripravený ministerstvom financií, v ktorom sa snažia demonštrovať to, v akom stave by chcela koalícia odovzdať ekonomiku po skončení vládnutia. Podmienky na vytváranie dlhodobých rozvojových programov a rýchlejšieho približovania sa k výkonnosti EÚ sú tak odstavené na vedľajšiu koľaj.

V kontexte s týmto ich správaním sa nevdojak natíska spomienka na názor istého japonského autora, ktorý r. 1937 napísal na margo rivality gejš: „Gejše nie sú natoľko vypočítavé ako politici, ktorí zámerne vyvolávajú zmätky, potom sa prižívujú na vzniknutej situácii a napchávajú si bruchá. Gejše majú rozhodne viac slušnosti a poctivosti ako politici“.

Letargiu vlády v rozpracúvaní trajektórie žiaduceho vývoja spoločnosti a ekonomiky SR v budúcnosti sa snažia nahradzovať niektoré inštitúcie, resp. organizácie /so štátnou alebo inou finančnou podporou, ale aj bez nej/. Tie nemajú legitímnu moc a finančné zdroje, aby sa ich návrhy mohli implementovať. Vláda pod tlakom odbornej verejnosti sa zdanlivo tvári, akoby mala záujem o tento druh informácií, v skutočnosti ich ignoruje, pretože riešenie úloh perspektívy nie je jej zámerom.

Všimnime si napokon niektoré analýzy a názory o možnom alebo žiaducom tempe vývoja ekonomiky SR a o predpokladanej rýchlosti dobiehania nášho reálneho HDP na obyvateľa na úroveň priemeru tohto ukazovateľa v EÚ.

Vízia vývoja SR do r. 2020, ktorú vypracoval Inštitút pre verejné otázky /IVO/ s finančným prispením vlády, počíta vo svojom pravdepodobnom scenári s tým, že náš ročný ekonomický rast bude v tomto období o 1,5% rýchlejší ako európsky, že medziročná dynamika HDP SR v stálych cenách bude sa vyvíjať od 2% do 4,2%, a že v HDP na obyvateľa voči priemeru EÚ dosiahneme r. 2010 55% a r. 2020 62%. Pri takom vývoji znamenalo by to veľmi pomalé, zdĺhavé zmenšovanie súčasného zaostávania našej

ekonomickej výkonnosti. V prípade, že by došlo do r. 2020 k mierne vyššiemu reálnemu ekonomickému rastu SR, t.j.v priemere o 3,4% oproti 2% v EÚ, dostali by sme sa na 75% ekonomickej úrovne priemeru krajín EÚ v r. 2034 a priemer terajšej EÚ by sme získali r. 2055.

Vízie SR do r. 2020, príp. i na dlhšie obdobie sú potrebné, a preto treba v ich vypracúvaní pokračovať, resp. tieto spresňovať. Dlhý časový horizont vízií je spojený s veľkou mierou neistoty, takže budúcnosť môže priniesť rôzne nepredvídané prekvapenia. Vízie sa musia doplniť strednodobou hospodárskou stratégiou. V súčasnosti je pre nás aktuálna hospodárska stratégia do r. 2010.

V tomto ohľade je prínosom štúdia Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV Ekonomické a sociálne súvislosti integrácie SR do EÚ pre roky 2004-2010, ktorej výsledky sa prezentovali v júli 2003. Podľa optimistického variantu by malo rásť tempo HDP SR v stálych cenách do r. 2010 o 4,7% ročne a podľa pesimistického o 4,1%. Pri splnení optimistického predpokladu vývoja ekonomiky zvýšil by sa HDP na obyvateľa SR v parite kúpnej sily r. 2010 na zhruba 63% priemeru EÚ 15 a v prípade EÚ 25 na 71%. /Autori uvádzajú súčasný podiel HDP SR z EÚ 25 vo výške 60%,kým iné pramene počítajú s podielom 50,6%/. V štúdii sa predpovedá, že SR dosiahne 75% hospodárskej úrovne rozšírenej EÚ 25 už r. 2013, čo sa javí trocha prehnané.

Vyššie uvedené údaje o predpokladanom raste slovenskej ekonomiky do r. 2010 zodpovedajú v podstate i mojim predstavám žiaduceho tempa hospodárskeho vývoja SR v tomto období, ktoré boli publikované 12.septembra 2002 v Hospodárskych novinách v rozhovore so mnou pod názvom Takýmto tempom sa ku krajinám OECD nepribližujeme. Podľa toho je nevyhnutný priemerný ročný rast reálneho HDP SR do r. 2010 v minimálnej výške 4%, hoci ani to nie je ľahko splniteľné. V tomto prípade a za predpokladu 2,5 percentného ročného rastu HDP dnešnej EÚ, ktorý sa môže zdať privysoký, dosiahli by sme r. 2010 okolo 55% úrovne HDP na osobu z priemeru EÚ 15. Pri zvlášť priaznivých podmienkach v spoločnosti i ekonomike, ale i vo svete, možno uvažovať i s 5-percentným rastom nášho ročného reálneho HDP, hoci je málo pravdepodobný. Pri rovnakom raste HDP EÚ 15 ako predtým dosiahli by sme koncom tohto desaťročia okolo 59% budúceho priemeru jej HDP.

Východiskom rozvoja spoločnosti a ekonomiky štátu má byť vízia, načrtávajúca základné obrysy zmien vo svete a v našej krajine. Povinnosťou každej vlády je, aby sa ňou pri rozhodovaní riadila. Na víziu musí nadväzovať strednodobá hospodárska stratégia, ktorú vypracuje vláda a potom ju aj realizuje. Slovenská republika potrebuje optimálnu stratégiu, ktorej prioritou do r. 2010 má byť trvalo udržateľný proces dobiehania našej hospodárskej a sociálnej úrovne voči úrovni EÚ.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc., člen Rady NEZES

Medzinárodné politické vzťahy

O vstupe Slovenska do Európskej únie

SR sa nachádza tesne pred vstupom do EÚ, jednou nohou stojí vo dverách tohto európskeho integračného celku s celosvetovými ambíciami. EÚ sa nebývalo rozširuje, expanduje, modernizuje a na ceste týmto smerom nemôže chýbať Slovensko v samom strede Európy. Avšak po nie veľmi úspešnom referende, aj napriek zvýšenému úsiliu vládnucich kruhov v Bratislave, zostáva rad rozhodujúcich otázok vstupu SR do EÚ nejasných, nedoriešených a ani neriešených potrebným spôsobom. Takéto výrazne kritizujúce hodnotenie, ktoré treba adresovať predovšetkým príslušným mocenským subjektom a ich predstaviteľom u nás, nie je žiadnym zjednodušujúcim preháňaním. Zodpovedá totiž celej realite prístupového procesu SR do EÚ. Je to nepochybne nepriaznivá, nepotešujúca situácia, ktorá môže v mnohých ohľadoch nežiaduco predurčovať na desaťročia vývoj a miesto našej ekonomiky, ako aj ďalšie oblasti života slovenskej spoločnosti.

Obdobie prointegračnej eufórie a pustej politickej propagandy ohľadom EÚ azda už vyprcháva. V súčasnosti sa stále viac odťahujú problémové polohy, nejasnosti veľkého významu i nespracované koncepčné postoje zo strany decíznej sféry. Ako z odhalenej sochy sa obnažujú všetky otvorené aj skryté nedostatky prípravy na vstup do EÚ, vady a chyby tých zodpovedných, ktorí sa v tejto oblasti správali a naďalej konajú nezodpovedne, či nekompetentne, hoci boli a sú upozorňovaní nemalým hlasom triezvo uvažujúcich odborníkov. Podobné varovania nepripúšťali, ostrejšiu kritiku odmietali a doteraz sú neschopní vytvoriť podmienky na otvorenejšie diskusie s hľadaním náprav a pozitívnych energických riešení. Sú neschopní zísť z mocenského piedestálu, naďalej uchovávajú svoje dominantné politické, hospodárske a informačné pozície, čím sa zrelatívňuje úspešný štart SR v EÚ a miesto SR v nej.

Určité politické prístupy k integrácii sú samozrejme nezameniteľné a sú prospešné za troch predpokladov: v skutočne demokratickom a nezávislom štáte s modernými funkciami; pri drsnej medzinárodnej trhovej a integračnej ideológii a praxi; a s hájením a presadzovaním štátno-národných ekonomických záujmov. Osobitne to platí v podmienkach vstupovania do EÚ (veď základnými subjektami sú integrujúce sa štáty). Vtedy, keď sa radikálne a nevyhnutne znižuje stupeň relatívnej ekonomickej samostatnosti, rádovo sa zvyšuje stupeň otvorenosti trhovej ekonomiky a znáročňuje sa výkon politickej a ekonomickej suverenity štátu. Tu vzrastá úloha politických inštitucionálnych subjektov a aj hospodárskej štruktúry a ich vplyv na prijímanie a realizovanie koncepčných ekonomických rozhodnutí, mení sa charakter i náročnosť hospodárskej politiky. Nemožno zatvárať oči pred skutočnosťou, že žiaľ vo vyššie uvedených aspektoch Slovenská republika zaostáva komparatívne, no aj vo

vzťahu k požiadavkám EÚ i k potrebám vlastnej ekonomiky:

1. Pripravenosť SR na vstup do EÚ je a zostáva (hoci berieme do úvahy intenzifikáciu prác a opatrení) hriešne neadekvátnou. To sa zďaleka netýka iba legislatívy, no v ešte väčšej miere decíznych koncepcií v rámci orgánov EÚ a voči nej, hospodárskej politiky, vecno-štrukturálnych otázok vrátane regiónov a pripravenosti podnikateľskej sféry.

2. Dopady vstupu SR do EÚ v kratšom a dlhšom časovom odhade zostávajú prevažujúco hmlisté, v niektorých ohľadoch dokonca neurčené, príliš optimistické (v súlade s oficiálnou propagandou, či jej finančnou objednávkou), až nereálne. Dopadovým štúdiám možno vytknúť nemálo nedostatkov počínajúc ich metodológiou, faktorovosťou analýzy a prognostického výhľadu. Bilancia výhod a nevýhod, rizík a nepriaznivých dopadov vstupu a hlavne pôsobenia na ekonomiku SR je stále kruto otvorenou otázkou.

3. Ďalšou veľmi závažnou až kriteriálnou otázkou je identifikácia štátno-národných ekonomických záujmov SR v EÚ a ich presadzovanie na potrebnej úrovni v štruktúrach a oblastiach a žiadaným spôsobom (vrátane subjektov, personálneho, informačného, politického zabezpečenia, koordinácie a pod.) a to v napojení na rozvojovú stratégiu ekonomiky SR na 10 – 20 rokov dopredu.

4. Zásadnou a nezodpovedanou skupinou otázok je miesto SR v EÚ, medzinárodné politické a ekonomické postavenie SR hlavne v európskom hospodárskom priestore, v geopolitike a v geoekonomike. Na zreteľ treba brať tri alternatívy. Vylučovať nemožno tzv. podriadené postavenie SR v EÚ efektovo a širšie nevýhodné pre SR a tento smer vývoja vykazuje značnú pravdepodobnosť; na druhej strane je tu vyslovene optimistický variant rovnocenného a významnejšieho miesta SR v EÚ, čo však vyzerá skôr ako želanie a sen než viditeľnejšia skutočnosť; ani tretí výhľad v strednom variante nie je pre umiestnenie SR v EÚ príliš nádejný, ba možno ani akceptovateľný, pretože nesľubuje žiadané urýchlenie a progresívne zmeny v parametroch slovenskej ekonomiky.

Vstupové obdobie SR do EÚ bude oveľa ťažšie ako si namýšľame a môže byť zlomovým nie v priaznivom zmysle, keď berieme do úvahy súčasný štýl hospodárskej politiky u nás, medzinárodnú konkurenčnú schopnosť našich firiem, sociálnu psychológiu a ďalšie faktory, ktorých je šesť až osem a majú tiež exogénny charakter.

Bude záležať na samotnom vývoji slovenskej ekonomiky, na efektoch uskutočňovaných reforiem, na politike a činnosti štátnych orgánov a podobne. Inými slovami na vnútornom stále prevažujúcom faktorovom vývoji slovenskej ekonomiky. Optimizmus v tomto ohľade zastávajú iba vládni politici a vládni ekonómovia.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že o úspešnosti vstupu SR do EÚ a pôsobenia v nej nebudú rozhodovať len schopnosť čerpania fondov EÚ a ústavná zmluva o EÚ, ale ďalšie rovnako dôležité faktory a oblasti, ak ich nepovažujeme za ešte dôležitejšie, komplexnejšie a hlbšie.

Prof. Ing. Jaroslav Filip, CSc., vedúci Katedry svetovej ekonomiky FMV, EU v Bratislave

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Súvislosti vnútornej a zahraničnej politiky SR

Lysák

Medzinárodné ekonomické a politické postavenie SR je odrazom predchádzajúceho dlhodobého vývoja Slovenska bez vlastnej štátnosti, programov a aktivít doterajších vládnych zoskupení SR od januára 1993 a, prirodzene, aj intenzívnych záujmov a pôsobenia dominantných európskych i globálnych mocností a medzinárodných inštitúcií.

Preto bolo nutné urýchlene formovať ucelené, personálne, programovo a materiálno-technicky vybavené vnútroštátne inštitúcie. Z rovnakého dôvodu museli byť v krátkej dobe sformované a aspoň v základe vybavené inštitúcie pre medzinárodné vzťahy a samostatná zahraničná služba. Nezaobišlo sa to bez chýb, najmä v legislatívnej a personálnej oblasti, ktoré v mnohom pretrvávajú.

Procesy transformácie hospodárstva a spoločnosti Slovenska v rámci ČSFR boli poznačené nerovnakým pôsobením zvolených nástrojov transformácie (šokovej terapie, kupónovej privatizácie a pod.), ktoré vychádzali z podmienok a potrieb dominantnej časti bývalého štátneho zväzku.

Napriek uvedeným handicapom, ľudský a materiálny potenciál Slovenska a prezentácia jeho záujmu a možností na spoluprácu so zahraničím sa odrazili už v prvých hodinách existencie samostatného štátu pozitívne. Slovenskú republiku hneď v prvých dňoch uznalo viacero štátov, vrátane niektorých svetových veľmocí. A to napriek tomu, že vzniku samostatnej SR predchádzala intenzívna, nepriaznivá kampaň z vonkajšieho prostredia, ktorej korene vo vnútornom prostredí podnecovali najmä relikty čechoslovakizmu, iredenty a svetoobčianstva.

Posledná dekáda minulého storočia začínala veľkými nádejami na demokratizáciu a osamostatnenie slovenského hospodárstva a spoločnosti. Tieto nádeje boli ale sprevádzané neadekvátnymi krokmi transformácie a výrazným poklesom výkonnosti ekonomiky i poklesom životnej úrovne obyvateľov. Oprávnene možno usudzovať, že aj tu sú korene istej zdržanlivosti zahraničia, najmä zahraničných investorov, pri rozhodovaní o vstupe na náš trh. Celková medzinárodná ekonomická pozícia Slovenska rezonovala od r. 1994 do r. 1998 výraznými tempami rozvoja – približne 7 % - pri výraznom poklese inflácie na únosnú, okolo 6 % mieru inflácie. Politická blokáda zahraničných aktivít SR v tom období niesla zreteľné stopy vtedajšej opozície.

Paradoxom je, že aj keď v SR od r. 1998 dochádza k výraznému zníženiu dynamiky rozvoja hospodárstva a enormnému rastu nezamestnanosti - na takmer 20%, reakcie zahraničia, vrátane predstaviteľov EÚ sú vo vzťahu k vládnej garnitúre – priaznivé! I napriek zrejmým prejavom poklesu životnej úrovne prevážnej väčšiny obyvateľstva, zhoršeniu zdravotnej starostlivosti, nedostatku vynakladaných prostriedkov na vzdelanie, vedu a výskum, na čo je SR parciálne upozorňovaná.

Stagnácia výkonnosti slovenskej ekonomiky je zrejmá aj pri porovnaní s ďalšími transformujúcimi sa ekonomikami. Tak v porovnaní s priemernou úrovňou výkonnosti členských štátov Európskej únie to v r. 2000 to bolo len 46 % priemeru ročnej tvorby HDP na jedného obyvateľa. Maďarsko v tom čase dosiahlo 51 %, Česko 56%. V rovnakom roku štáty BENELUXU dosiahli vyše dvojnásobku: Belgicko 107, Holandsko 113 a Luxembursko až 194 % voči priemeru EÚ. Tieto priepastné rozdiely padajú aj na vrub nekonzistentnosti hospodárskej stratégie SR. Keď dochádza, napr. k prerušeniu výstavby diaľničnej siete, ktorá je bezpodmienečne nutná na vitálnejší rozvoj menej rozvinutých regiónov Slovenska. Dôkaz? Podiel priamych zahraničných investícií do Bratislavského kraja je takmer 59 % a do Prešovského – ani 3 celé percentá!!! Zdá sa, že táto situácia málo trápi zodpovedných.

Mnohomiliardové straty spôsobilo Slovensku z celoštátneho hľadiska nezmyselné zastavenie naštartovaných revitalizačných programov, najmä v agrosektore. Rovnako tak oddĺženie a následne lacný výpredaj revitalizovaných bánk a neopodstatnená privatizácia strategických podnikov (NEZES dôrazne upozornilo na to aj vládu SR vo svojom vyhlásení zo dňa 5.novembra 2001). To sú zreteľné kroky k nepochopiteľnému zužovaniu priestoru a zdrojov štátu na riešenie nahromadených problémov v sociálnej a ďalších oblastiach. Pritom aj generálny tajomník OSN K. Annan v miléniovej správe prízvukoval: „***Slabé štáty*** sú dnes ***jednou z hlavných príťaží efektívneho vládnutia*** rovnako na národnej ako aj medzinárodnej úrovni. Pre dobro svojich vlastných ľudí a pre naše spoločné ciele musíme pomáhať posilňovať schopnosť týchto štátov vládnuť a nie ich ďalej podkopávať“.

Vzhľadom k uvedenému vníma Rada NEZES možnosti výrazného zlepšenia medzinárodného postavenia SR najmä v racionálnejšom poznaní a efektívnejšom využívaní:

a/ ľudského i celkového potenciálu SR;

b/ geoekonomickej a geopolitickej pozície SR, ktorá je do značnej miery ovplyvňovaná záujmami rozhodujúcich zahraničných síl v európskych a celosvetových reláciách;

c/ od účasti Slovenska na riešení regionálnych i globálnych problémov v rámci dominantných medzinárodných organizácií a ich orgánov (ide predovšetkým o pôsobnosť predstaviteľov SR v EÚ, OSN, brettonwoodskych a v ďalších medzinárodných organizáciách);

d/ od primeranej prezentácie – public relations Slovenska na medzinárodnej scéne.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc., predseda Rady NEZES

Osobnosti

V doterajších číslach nášho mesačníka sme venovali pozornosť hlavne významným slovenským ekonómom z konca 19. a začiatku 20. storočia. Skôr, ako pristúpime k osobnostiam nedávnej minulosti i súčasnosti, priblížime čitateľom aj niektorých významných ekonómov bývalého Uhorska a prvej ČSR, ktorých práca vytvárala aj ekonomické základy dnešného Slovenska.

Jedným z najvýznamnejších ekonómov minulosti na Slovensku bol Gregor Berzeviczy (15.6.1763 – 23.2.1822), príslušník staréhošľachtického rodu, ktorého zakladateľ Rüdiger prišiel do Uhorska z Tirolska na začiatku 13.storočia v sprievode manželky Ondreja II. Gertrúdy z Meranu. Rod dostal postupne od uhorských kráľov rozsiahle majetky na Spiši i v Šariši a podľa pomaďarčeného názvu svojho sídla, obce Brezovica („Berzewicze“) na sútoku Torysy a Slavkovského potoka v okrese Sabinov, získal v roku 1560 aj svoj šľachtický predikát „Berzeviczy“ a erbovú listinu. Z rodu pochádzalo veľa významných osobností, medzi nimi aj Albert Berzeviczy (1853-1920), uhorský politik, spisovateľ a historik, neslávne známy hlavne maďarským šovinizmom svojich „historických“ publikácií. Ten sa, ako príslušník prisťahovaleckej nemeckej rodiny, nehanbil fanaticky obhajovať brutálny útlak a násilnú maďarizáciu slovenského ľudu, z práce ktorého celý jeho rod žil na Slovensku už vyše šesť storočí.

Gregor Berzeviczy bol však z celkom iného cesta.Bol to praktický a vzdelaný človek, ktorý mal na ekonomicko-sociálnu štruktúru Uhorska v danej dobe mimoriadne vecné a osvietené názory. Po absolvovaní gymnázia v Kežmarku študoval právo a ekonómiu v Göttingene a stal sa osvieteným ekonómom a právnikom. Už na veľkej študijnej ceste po západnej Európe sa začal zaujímať o ekonomické a sociálne problémy súčasnosti a počas pôsobenia v Budíne sa stal prívržencom reformného hnutia Jozefa II., ba aj účastníkom Martiničovho sprisahania – na jeho obranu vydal dokonca aj anonymný spis „Der Majestätsprozes in Ungarn“. Vo svojej práci a odborných dielach sa zaoberal hlavne roľníckou otázkou, priemyslom a obchodom a problematikou reformy feudálneho systému, ktorý stále viac zhoršoval postavenie roľníkov v Uhorsku. V roku 1797 vydal prvú národohospodársku prácu v Uhorsku v duchu ideí Adama Smitha (De commercio et industria Hungariae), v ktorej zdôvodňoval prednosť voľného zahraničného obchodu pred merkantilistickou politikou viedenského dvora. Podnikol študijnú cestu do Varšavy a Gdanska, aby preskúmal možnosti orientácie zahraničného obchodu Habsburskej monarchie smerom na sever a v roku 1814 predložil o tom viedenskému dvoru ďalšiu odbornú štúdiu. Vo svojich neskorších prácach sa venoval hlavne agrárnym pomerom v Uhorsku a otvorene kritizoval feudálny útlak a brutálne vykorisťovanie roľníctva. Za základné východisko pre zlepšenie postavenia poddaného ľudu považoval jeho vykúpenie z poddanstva za finančnú náhradu. Jeho dielo je jedným z mála realistických obrazov

ekonomických a sociálnych pomerov vo vtedajšom Uhorsku a prenikavým dokladom o sociálnom položení slovenského poddaného ľudu v Uhorsku.

Július Handžárik

Recenzia

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.: Japonská ekonomika včera a dnes
Vydavateľstvo IURA EDITION, s.r.o., Bratislava, rok 2003, 275 strán

Úspech dnešného dňa závisí od toho, ako si ho pripravil včera večer. Tento zo života odpozorovaný výrok platí aj pre japonský hospodársky zázrak, ktorý vzbudzoval zaslúžený obdiv sveta takmer tri desaťročia, od začiatku päťdesiatych do polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia. V moderných japonských dejinách to bola éra Meidži v druhej polovici 19. storočia, ktorá ukončila obdobie feudálneho izolacionizmu a ktorej predstavitelia založili nový trend s cieľom „vybudovať bohatú krajinu so silnou armádou, schopnú merať sa so Západom“. Historici zaznamenali, že k modernizácii ekonomiky a spoločnosti pristupovali čelní politici s pozoruhodnou húževnatosťou, chápaním podstaty problému a myšlienkovou otvorenosťou. Národnú ekonomickú métu – vyrovnať sa ekonomicky vyspelým západným štátom - Japonsko úspešne splnilo a v druhej polovici minulého storočia sa objavilo na globálnej scéne ako svetová ekonomická veľmoc s druhým najväčším hrubým domácim produktom na svete, hneď za USA.

Životným cieľom a snom mnohých slovenských teoretikov aj riadiacich pracovníkov od konca päťdesiatych rokov bolo podrobne sa oboznámiť s originálnymi prístupmi, ktoré sa realizovali počas celej druhej polovice dvadsiateho storočia v japonskej ekonomike a umožnili ju vyviesť z totálneho rozvratu po druhej svetovej vojne a doviesť na vrchol hospodárskeho rastu. Autorovi sa tento sen splnil a ako fundovanému ekonómovi s bohatými teoretickými, pedagogickými a riadiacimi skúsenosťami sa mu podarilo v diplomatických službách ako veľvyslancovi Slovenskej republiky v krajine vychádzajúceho slnka podať originálnu syntetickú výpoveď o vývoji japonskej ekonomiky od druhej polovice devätnásteho storočia až po bublinovú ekonomiku deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia.

Publikácia je rozdelená do piatich kapitol. 1. kapitola: Zrod a vývoj moderného japonského hospodárstva v období Meidži, približuje nástup éry Meidži, jej hospodárske ciele, hospodársku politiku a výsledky a faktory modernizácie. 2. kapitola: Hospodárstvo od začiatku prvej do skončenia druhej svetovej vojny, je venovaná analýze medzivojnového obdobia, keď Japonsko prešlo turbulentným vývojom v dvadsiatych rokoch, transformáciou ekonomickej štruktúry, oživením, rozvojom a pádom v rokoch 1931 – 1945. Toto obdobie bolo poznačené tiež územnou expanziou a militarizáciou hospodárstva ako ciest riešenia ekonomických problémov. Ako sa japonská ekonomika vysporiadala s dôsledkami porážky z 2. svetovej vojny, aké boli cesty obnovy a hľadania nových ciest až po hospodársky zázrak opisuje 3. kapitola: Povojnová obnova hospodárstva a ekonomický zázrak. Jeho zdrojom bol aj technologický pokrok, z toho prameniaci rýchly ekonomický rast na prelome päťdesiatych rokov, nasledovaný vysokými tempami rastu až do roku 1973. Autor v tejto kapitole analyzuje pôvod povojnového ekonomického úspechu, jeho vonkajšie i vnútorné príčiny, ako aj participáciu štátu na obnove a rýchlom rozvoji hospodárstva. Japonsku sa samozrejme nevyhli ani ropné šoky a krízy svetovej ekonomiky sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia. 4. kapitola: Ekonomika počas svetovej ekonomickej turbulencie a globalizácie, opisuje následky zrútenia svetového monetárneho systému a ropných šokov, obnovu hospodárstva medzi ropnými šokmi, jenový šok po druhej ropnej kríze a ekonomické napätie medzi USA a Japonskom, výsledkom ktorého bola prudká revalvácia jenu. Záverečná 5. kapitola: Postbublinová ekonomika v deväťdesiatych rokoch, je venovaná decéniu depresie nazvanej aj „stratená“ dekáda japonskej ekonomiky, diagnóze depresie a jej terapii. Okrem bohatej faktografie v celej publikácii sú v tejto kapitole cenné najmä syntetizujúce úvahy o príčinách úspechu hospodárskej politiky a jej zlyhania v jednotlivých etapách skúmaného časového intervalu.

Túto ojedinelú publikáciu na našich knižných pultoch odporúčame nielen odbornej verejnosti – manažérom, výskumným pracovníkom, pedagógom, študentom ekonomických odborov, ale najmä politikom a tvorcom hospodárskej politiky v štátnom aparáte. Môžu v nej nájsť inšpiráciu ako odborne a tvorivo riešiť hospodárske problémy a oboznámiť sa aj so zvýšenou vnímavosťou Japoncov pri preberaní cudzích vzorov. Rozhodne to nebol „inštitucionálny xerox“, ako kriticky nazvali západní experti „tvrdé“ preberanie trhového modelu v transformujúcich sa krajinách strednej a východnej Európy.

Ing. Ivan Milko, PhD., podpredseda Rady NEZES

Mladí a veda

Miesto podpory exportu v rámci hospodárskej politiky štátu

Za účelom odstránenia, resp. minimalizácie rizík, ktorým sú vývozcovia vystavení na zahraničných trhoch, došlo vo väčšine štátov k vytvoreniu osobitného systému podpory exportu. Oficiálna, štátna, či vládna podpora exportu, ako sa tieto aktivity najčastejšie označujú, sa postupom času stala v dôsledku cieľavedome uplatňovanej proexportnej politiky významnou súčasťou procesu tvorby konkurenčnej schopnosti ekonomiky, ktorá je základom úspechu na zahraničných trhoch.

Keďže konkurenčnú schopnosť podnikateľských subjektov možno ovplyvniť prostredníctvom širokej škály rozličných nástrojov a opatrení, spadajúcich mnohokrát pod

iné čiastkové hospodárske politiky, samotná proexportná politika postupne nadobudla v niektorých štátoch, SR nevynímajúc, podobu relatívne komplexného systému. Jej súčasný „interdisciplinárny“ charakter, najčastejšie kombinujúci nástroje proexportnej politiky s opatreniami štrukturálnej či priemyselnej politiky, je výsledkom dlhodobého vývoja, sprevádzaného predovšetkým v druhej polovici 20. storočia zostrujúcim sa konkurenčným bojom na medzinárodných trhoch a osobitne v prípade tranzitívnych ekonomík i nevyhnutným procesom transformácie, vyžadujúcim štrukturálne zmeny ich hospodárstiev.

Úlohou štátnej proexportnej politiky by však nemalo byť definovanie cieľov a im zodpovedajúcich prostriedkov vo všetkých oblastiach týkajúcich sa exportnej výkonnosti ekonomiky. Rovnako by nemala byť proexportná politika stavaná do pozície nadradeného koordinátora všetkých aktivít, ktoré priamo, či nepriamo, vedome, či nevedome, vplývajú na vývoj obchodnej bilancie.

Proexportná politika by mala predovšetkým vymedziť stratégiu rozvoja obchodných stykov so zahraničím – prostredníctvom stanovenia teritoriálnych priorít a definície konkrétnych nástrojov a opatrení, ktoré majú priamy a výhradný vzťah k exportným procesom. Proexportná politika ďalej určuje základné princípy, ktorými sa budú tieto styky riadiť a definuje inštitucionálnu podpornú bázu. Rovnako je jej úlohou vytvoriť priestor na koordináciu s proexportnými aktivitami neštátneho sektoru, s ktorým by mala vytvoriť ucelený národný systém podpory exportu.

Takto vymedzená proexportná politika štátu, zhmotnená v konkrétnom strategickom dokumente vlády a rešpektujúca princípy trhového hospodárstva, umožňuje efektívnejšie riadenie, ako aj kontrolu plnenia definovaných cieľov. Komplexný prístup – akokoľvek opodstatnený negatívnym vývojom salda zahraničného obchodu a potrebami transformácie ekonomiky – zahŕňajúci iné čiastkové politiky, či ich nástroje, by nemal suplovať úlohu všeobecnej hospodársko-politickej stratégie štátu.

Ing. Marek Csabay, asistent Katedry diplomacie a medzinárodných vzťahov, FMV, EU v Bratislave

Životné míľniky

Ing. Vladislav Bachár, CSc., rodák z Turca, sa narodil 13. septembra 1938 vo Veľkom Čepčíne, okr. Martin. V roku 1961 ukončil Vysokú školu ekonomickú v Bratislave. V rokoch 1961 – 1990 pôsobil na Ekonomickom ústave SAV. V roku 1968, ako prvý z bývalých krajín východného bloku, ukončil postgraduálne štúdium na John Hopkins University v Bologni a v ďalšom roku obhajuje na Ekonomickom ústave SAV kandidátsku dizertačnú prácu. V roku 1971 získava na základe konkurzu miesto hosťujúceho profesora na Harvardskej Univerzite v Bostone, avšak bývalý režim mu nedovolí vycestovať. V rámci RVHP pracoval v Komisii pre menovo-finančné problémy súčasného kapitalizmu a v rámci Hviezda 1 až 5. V rokoch 1983/84 pôsobil na Inštitúte svetovej ekonomiky a medzinárodných vzťahov AV ZSSR v Moskve. Výsledkom jeho činnosti je rozsiahla publikačná činnosť doma aj v zahraničí.

Bachár

V prelomovom roku 1989/90 pôsobil ako hosťujúci profesor na Columbia University, New York, a prednášal aj na ďalších univerzitách v USA a v Kanade. Po návrate z USA v rokoch 1991 - 95 pôsobil ako poradca ministrov financií a inicioval zriadenie Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, tak isto pôsobil ako člen prípravného výboru Burzy cenných papierov v Bratislave. Ako riaditeľ Odboru hospodárskej politiky na Úrade vlády SR sa podieľal na spracovaní programu vlády Jána Čarnogurského. V roku 1992 bol spoluautorom návrhu zákona o NBS, ktorý bol po úprave prijatý NR SR.

Od roku 1990 sa zúčastňoval rokovaní s Medzinárodným menovým fondom, Svetovou bankou a Treasury, a to doma ako aj vo Washingtone D.C. V roku 1993 na rokovaní s MMF presadzuje devalváciu SKK len o 10% namiesto navrhovaných 30%. Je spoluautorom Memoranda hospodárskej politiky vlády SR, ktoré bolo v roku 1993 plne akceptované MMF a Svetovou bankou.

Bol predsedom prípravného výboru Devín Banky a.s. a prvým generálnym riaditeľom banky do roku 1995, členom prípravného výboru Prvej komunálnej banky a.s., v ktorej pôsobí od roku 1995 ako jej pracovník až doteraz.

Jubilant je členom Ekonomickej spoločnosti od roku 1970. Aktívnym členom Rady NEZES od roku 1990, predsedom v roku 1994 a v rokoch 1997-2002.

V mene tohto Združenia mu vyjadrujeme poďakovanie za jeho činnosť, zo srdca mu prajeme pokračovanie jeho bohatého pôsobenia v plnom zdraví do budúcnosti.

Redakcia

Spravodaj NEZES **SILOČIARY** **Vydáva** Nezávislé združenie ekonómov Slovenska NEZES **Adresa redakcie** Palisády 33, 811 03 Bratislava **Redakčná rada: predseda** Ing. Ladislav Lysák, DrSc., **členovia** Prof. Ing. Viera Bacová, CSc., Ing. Vladislav Bachár, CSc., Prof. Ing. Michal Baránik, PhD., Ing. Anton Bonko, Ing. Imrich Hužvár, Ing. Ivan Milko, PhD., Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc. **Šéfredaktor** Ing. František Vojtech **Zodpovedný redaktor** Július Handžárik **Grafická úprava** Ing. Martin Grešš **Tlač** BUKSEDIA, a.s., Hencovce **Registrované MK SR** **Registračné číslo** 2868/2002 **Počet výtlačkov** 400 **NEPREDAJNÉ**